

ЎТМИШГА НАЗАР

4 - МАХСУС СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

СПЕЦИАЛЬНЫЙ ВЫПУСК - 4

LOOK TO THE PAST

SPECIAL ISSUE - 4



Бош мухаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош мухаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

«Ўтмишга назар» илмий журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала «Взгляд в прошлое»
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори,
профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Зияева Доно Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори, Телави
давлат университети, Грузия

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Агзамова Гулчехра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори, Телави
давлат университети, Грузия

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети, Қозоғистон

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори,
Тошкент кимё - технология институти

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Рахмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Гоффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат тиббиёт институти

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қариш муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Теймураз Ахалмосулишвили
профессор, Телави давлат
университети, Грузия

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори
Ўзбекистон Республикаси
Фанлар академияси

Джоробекова Айнуэр Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Дипломатия академияси,
Қозоғистон Республикаси

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент
Азербайджон давлат
иқтисодиёт университети

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Санпова Камола Давляталиевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори, профессор
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор
Россия ФА, Санкт-Петербург
Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори, профессор
Давлат тарихи институти, Қозоғистон

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори, профессор
Ал-Фаробий номидаги Қозоғистон
Миллий университети, Қозоғистон

Хайдаров Муродилла Махмуталиевич
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон миллий университети

Алиева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори,
Догистон мустақил университети

Талапов Бахриддин Алижанович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

1. Доно Зияева ЭРОН САФАРНОМАЛАРИ ВА МЕМУАР АСАРЛАРИ ТАРИХИЙ МАНБА СИФАТИДА.....	6
2. Санобар Шадманова ЎЗБЕКИСТОН ШАҲАРЛАРИ КЛАССИФИКАЦИЯСИ ВА ТИПОЛОГИЯСИ (1917-1941 ЙИЛЛАР).....	13
3. Надира Маҳкамова ЎРТА ОСИЁ МИЛЛИЙ-ҲУДУДИЙ ЧЕГАРАЛАНИШ МАСАЛАСИНИНГ СОВЕТ ДАВРИ АДАБИЁТЛАРИДА АКС ЭТИШИ.....	20
4. Қаҳрамон Алманов ИЛК ЎРТА АСРЛАР УСТРУШОНА ТАНГАЛАРИ.....	29
5. Шахноза Абдурахимова 1985-1991 ЙИЛЛАРДАГИ АҲОЛИ МУРОЖААТЛАРИДА СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ТИЗИМИНИНГ АКС ЭТИШИ.....	39
6. Zebiniso Axmedova OLIMLARNING AHMAD DONUSH IJODI VA FAOLIYATIGA QARASHLARI.....	47
7. Гулчеҳра Аҳмедова СУРХОНДАРЁ БАХШИЛАРИ.....	54
8. Komiljon Arziyev SHIMOLIY-BAQTRIYA MOZOR-QO`RG`ONLAR O`RGANILISH TARIXI (eramizdan avvalgi II asrlar oxiri va eramizning III asrlariga).....	59
9. Мансур Бойсариев ДИАСПОРА ТУШУНЧАСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАР КЕСИМИДА РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИ.....	65
10. Шерзод Баҳранов РОССИЯНИНГ ЎРТА ОСИЁ БИЛАН ҚЎҚОН ОРКАЛИ ОЛИБ БОРГАН ЧОЙ САВДОСИ ТАРИХИДАН (XIX-аср охири ва XX-аср бошларида).....	74
11. Феруза Бобожонова БУХОРО АМИРЛИГИДАГИ МАДРАСАЛАРНИНГ ҚУРИЛИШИ, МОДДИЙ-ХЎЖАЛИК ТАЪМИНОТИ ВА ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ МАСАЛАЛАРИ.....	80
12. Назокат Бозорова СУРХОНДАРЁЛИКЛАРНИНГ ФРОНТ ВА ФРОНТ ОРТИДАГИ ЖАСОРАТИ.....	94
13. Шербек Ёдгоров МИСРДАГИ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ МУАММОЛАРНИНГ ДИНИЙ ЭКСТРЕМИЗМ ВА РАДИКАЛИЗМНИНГ ЁЙИЛИШИГА ТАЪСИРИ.....	100
14. Бехзод Исабеков СУЮРЛИТЕПА ЁДГОРЛИГИ ТЎҒРИСИДА МУЛОҲАЗАЛАР.....	108

15. Дилфуза Исмоилова, Нор Бердиев XIX АСР ОХИРИ - XX АСР БОШЛАРИДА ТУРКИСТОН ЎЛКАСИДА КОНЧИЛИК ВА МЕТАЛЛУРГИЯ ТАРИХИДАН.....	113
16. Фарходжон Исматуллаев ЕВРОПА ИТТИФОҚИ БИЛАН ҲАМКОРЛИК – ЎЗБЕКИСТОН ТАШҚИ СИЁСАТИНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИДАН БИРИ СИФАТИДА.....	121
17. Руфина Каюмова ЎЗБЕК ЖАНГЧИЛАРИНИНГ ЖАСОРАТЛАРИ УРУШ ДАВРИ ХАТЛАРИ САТРАЛАРИДА.....	129
18. Oybek Klichev, Nishona Hasanova SITORAI MOXI XOSA MUZEYI BINOLARINING TUZILISHI.....	135
19. Хушнудбек Мамадалиев ФАРҶОНА ВОДИЙСИДА “ЯНГИ ШАҲАР” ЛАРНИНГ ПАЙДО БЎЛИШИ ВА УЛАРДАГИ ЎЗГАРИШЛАР.....	141
20. Erkinjon Maxmudov BXSR HUKUMATINING VAQF MULKLARIGA BO’LGAN MUNOSABATI.....	152
21. Темур Мўминов ИБРОҲИМ МЎМИНОВ ПОРТРЕТИГА ЧИЗГИЛАР.....	157
22. Ғайратхон Мухтаров ЧОТҚОЛ ТОҒ ТИЗМАСИ ПЕТРОГЛИФЛАРИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ.....	166
23. Жамшид Перемкулов СОВЕТ ДАВРИДА САНОАТ ШАҲАРЛАРИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ СИЁСАТИ ВА УНИНГ ОҚИБАТЛАРИ (ТОШКЕНТ ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА).....	173
24. Зафар Раҳманов ЧУСТ ЎТРОҚ ДЕҲҚОНЧИЛИК МАДАНИЯТИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА ВОҲА ЖОЙЛАШУВ ТИЗИМИНИНГ БОШЛАНИШИ.....	183
25. Элёр Раҳмонов ФАРҶОНА ВОДИЙСИДА КАМ ТАЪМИНЛАНГАН ВА ЁШ ОИЛАЛАРНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯЛАШ ЖАРАЁНИ.....	191
26. Зокир Рустамов 1920-1930 ЙИЛЛАРДА ЎЗБЕКИСТОН, ТУРКИЯ ВА ЭРОНДА АМАЛГА ОШИРИЛГАН ИЖТИМОИЙ-МАДАНИЙ ИСЛОҲОТЛАР.....	199
27. Azamat Sanakulov MARKAZIY OSIYODA SIYOSIY JARAYONLARDAGI XALQ DIPLOMATIYASINING AHAMIYATI VA O'RNİ.....	205
28. Нодир Сафаров РОССИЯ-БУХОРО АЛОҚАЛАРИНИНГ ХОРИЖИЙ ТАРИХШУНОСЛИГИ ТАҲЛИЛИ.....	213

29. Анора Тоғаева ЎЗБЕКИСТОН ШАҲАРЛАРИДА СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ТИЗИМИ: АҲВОЛИ ВА МУАММОЛАРИ (1950-1980 йиллар).....	219
30. Фарход Усманов 1920-1930 ЙИЛЛАРДА ЎЗБЕКИСТОНДА БОЛАЛАР ҚАРОВСИЗЛИГИ: МУАММО ВА ЕЧИМЛАР.....	226
31. Икромжон Умаров БАДАШ – КЎҲИТАНГТОҒ ҚИШЛОҚЛАРИ АҲОЛИСИНИНГ ҚАДИМИЙ МУСИҚИЙ САНЪАТИ.....	238
32. Гулнора Фарманова Н.И.ВЕСЕЛОВСКИЙ ВА УНИНГ АФРОСИЁБДАГИ АРХЕОЛОГИК ИШЛАРИ (АРХЕОЛОГИК ТАДҚИҚОТ УСУЛЛАРИНИНГ БИРЛАШИШ ТЎҒРИСИДА).....	245
33. Madina Chorieva XX-XXI ASRLAR TARIXSHINOSLIGIDA SO'NGGI MANGIT AMIR SAYID OLIMXON.....	250
34. Шахло Хусанова БУЮК ИПАК ЙЎЛИДАГИ МИНГТЕПА ШАҲРИ.....	255
35. Фурқат Тошбоев, Наргиза Каримова УСТРУШОНАНИНГ ҚАДИМГИ ШАҲАРЛАРИ ВА УЛАРНИНГ БУЮК ИПАК ЙЎЛИ САВДОСИДАГИ ЎРНИ.....	261

ЎТМИШГА НАЗАР ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST

Мансур Янгибаевич Бойсариев,
Ўзбекистон Миллий университети таянч докторанти
boysariyev@bk.ru

ДИАСПОРА ТУШУНЧАСИНИНГ ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАР КЕСИМИДА РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИ

For citation: Mansur Y. Boysariyev, THE HISTORY OF DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF DIASPORA IN THE SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES. Look to the past. 2020, Special issue 4, pp.65-73

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2020-SI-4-9>

АННОТАЦИЯ

Мақолада “диаспора” тушунчасининг ижтимоий-гуманитар фанлар кесимида қўлланиши ва ривожланиш тарихи таҳлил қилинган. Ушбу тушунча Библия матнларини таржима қилиш натижасида пайдо бўлди ва узоқ вақт давомида диний тушунча маъносини сақлаб қолди. Диаспорани тушунишдаги биринчи муҳим ўзгариш Қадимги ва Янги АХД китоблари ўртасидаги фарқларга боғлиқ эди. Кейинчалик, XX асрда диаспора конфессионал тушунишчадан тор маънода этник ва ҳатто ирқий тушунча маъносига ўзгарди, бу эса кейинчалик таҳлил қилинган тушунчани миллат ва миллатчилик назариясига киритиш имконини берди. Бироқ, диаспоралар тушунчаси “этник озчилик” ёки “этник гуруҳ”дан сезиларли даражада фарқ қилади, бу диаспораларни ўрганиш учун бир нечта аналитик асосларни шакллантиришга олиб келди – “классик”, конструктив ва постмодерн ёндашувлар. Муаллиф “диаспора” тушунчаси ривожланишда давом этмоқда ва янги семантик асосни олади деган хулосага келади.

Калит сўзлар: диаспора, диаспора тадқиқотлари, тадқиқот эталони, конфессионал диаспоралар.

Мансур Янгибаевич Бойсариев,
докторант,
Национальный университет Узбекистана
boysariyev@bk.ru

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ ПОНЯТИЯ ДИАСПОРЫ В СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУКАХ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется происхождение и развитие понятия «диаспора» в социально-гуманитарных науках. Рассматриваемое понятие возникло как результат перевода библейских текстов и достаточно долго сохраняло религиозные коннотации. Первый

существенный сдвиг в понимании диаспоры был связан с различиями Ветхого и Нового Заветов. Затем, уже XX веке конфессиональное понимание диаспоры сменилось на узкоэтническое и даже расовое, что позволило впоследствии вписать анализируемое понятие в теории нации и национализма. Однако понятие диаспоры существенным образом отличается от «этнического меньшинства» или «этнической группы», что привело к формированию нескольких аналитических рамок для изучения диаспор – «классического», конструктивистского и постмодернистского подходов. Автор приходит к выводу, что понятие «диаспора» продолжает развиваться и получает новые смысловые рамки.

Ключевые слова: диаспора, диаспоральные исследования, исследовательский эталон, конфессиональные диаспоры.

Mansur Y. Boysariyev,
doctoral student,
National university of Uzbekistan,
boysariyev@bk.ru

THE HISTORY OF DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF DIASPORA IN THE SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

ABSTRACT

In this article, the author analyzes the origin and development of the concept of “diaspora” in the social and humanitarian sciences. The concept in question arose as a result of the translation of biblical texts and retained religious connotations for a long time. The first significant shift in understanding the diaspora was due to the differences between the Old and New Testaments. Then, in the XX century, the confessional understanding of the diaspora changed to a narrow ethnic and even racial one, which later allowed the analyzed concept to be included in the theory of nation and nationalism. However, the concept of diaspora differs significantly from “ethnic minority” or “ethnic group”, which has led to the formation of several analytical frameworks for the study of diasporas – “classical”, constructivist and postmodern approaches. The author comes to the conclusion that the concept of “diaspora” continues to develop and receives a new semantic framework.

Index Terms: diaspora, diaspora studies, research standard, confessional diasporas.

1. Долзарблиги:

Жаҳоннинг етакчи илмий муассасалари томонидан диаспораларнинг ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ҳаёти масалаларига оид устувор йўналишларда тадқиқотлар олиб борилмоқда, жумладан, диаспоранинг пайдо бўлиш ва ривожланиш истиқболлари, диаспоранинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишдаги ўрни, диаспора ҳаётининг фаолиятидаги сиёсий жиҳатлар, диаспораларнинг миграцион жараёнлардаги роли, диаспоралар шаклланишидаги трансмаданий ва трансчегаравий жиҳатларнинг аҳамияти, диаспора идентиклигининг структуравий жиҳатлари, диаспораларнинг ўзи яшаётган мамлакатдаги трансмиссия вазифалари, трансформацияси масаласи шулар жумласидандир. Бироқ диаспораларнинг адаптация, аккультурация, трансформация, ассимиляция жараёнлари каби масалалар ўз ечимини кутмоқда. Бу эса диаспораларнинг имкониятларини рўёбга чиқариш, юзага келадиган муаммоларни ҳал қилиш учун назарий ва амалий тавсиялар ишлаб чиқиш эҳтиёжини туғдирмоқда.

XX асрнинг иккинчи ярмида миграция жараёнлари кучайиши билан этник диаспоралар муаммосини ўрганиш долзарб масалага айланди. Баъзи мамлакатларда диаспораларнинг сони шу қадар кўпайиб кетдики, мезбон жамиятлар ҳаётининг турли соҳаларида бу ўз аксини топди. Тарихий тажриба кўрсатганидек, қочкинлар, меҳнат муҳожирлари ва миллий озчилик вакилларининг узоқ муддат туб аҳоли билан яшаши турли ҳолатларда миллатлараро зиддиятларга, очик низоларга олиб келиши мумкинлиги уларни

олдини олиш йўллари топишни тақозо этади. Шу муносабат билан, диаспораларни ўрганиш, уларнинг тарихи ва тақдирини тушуниш учун зарур бўлиб қолди.

Мамлакатимизда “диаспора” тушунчасини мустақил тадқиқот объекти сифатида ўрганиш, миллий ва миллатлараро муносабатларни ривожланиши борасида ўзига хос концептуал ғоялар шаклланди. Бу ғояларининг назарий асослари Ўзбекистон Биринчи Президенти И.А.Каримов асарлари, Ўзбекистон Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг асарлари, маърузаларида ифодаланган.

“Ҳар қандай миллат, у нақадар кичик бўлмасин – инсониятнинг бойлигидир ва ҳар қандай миллий бирликнинг, унинг тил, маданий ва бошқа хусусиятларининг йўқ бўлиб кетиши Ер юзидаги маданий ва генетик фонднинг, шахс имкониятларининг қашшоқлашувига олиб келади, - деб таъкидлайди И.А.Каримов, - шу боис ҳар бир этник бирликни сақлаб қолиш унга мансуб одамларнинг энг муҳим мақсади бўлмоғи керак. Ва бу мақсад, биринчи навбатда, ушбу этник гуруҳларни ўз ичига олувчи ҳар бир алоҳида давлатнинг вазифасидир”, - деган фикрни билдирган[17].

Бугунги кунда Ўзбекистон Президенти Ш.М.Мирзиёев миллатлараро муносабатларни ривожлантириш, миллатлараро тотувликни таъминлаш аҳамиятига алоҳида эътибор қаратиб келмоқда: “Жамиятимизда ҳукм сураётган ўзаро дўстлик ва ҳамжиҳатликни янада ривожлантириш, қайси миллат, дин ва эътиқодга мансублигидан қатъи-назар, барча фуқаролар учун тенг ҳуқуқларни таъминлаш эътиборимиз марказида бўлади” [18]. Албатта, бу фундаментал нуқтаи назарлар бугунги кунда “диаспора”га таъриф бериш ва мезонини белгилашда методологик аҳамиятга эгадир.

2.Методлар ва ўрганилганлик даражаси:

Мақола умум қабул қилинган тарихий методлар-тарихийлик, киёсий-мантикий таҳлил, кетма-кетлик, холислик тамойиллари асосида ёритилган бўлиб, унда диаспора тушунчасининг ижтимоий гуминитар фанлар кесимида ривожланиши, диаспоралар масаласининг тарихий аспекти кўрсатилган.

Диаспоралар тадқиқотчиларининг диққат-эътиборини фақат йигирманчи аср 70-йилларнинг охирларидан бошлаб жалб қила бошладилар. Айнан ўша пайтда бир қатор асарлар (асосан америкалик олимлар) пайдо бўлди, улар диаспоризация натижасида келиб чиқадиган кенг қўламли муаммоларни ўрганиш учун бошланғич нуқта бўлиб хизмат қилди. Диаспора тушунчасини назарий тушунишда Ж.Армстронг, Р.Брубакер, Ж.Клиффорд, В. Сафран, Г. Шеффер, М. Есман каби ғарб тадқиқотчилари катта ҳисса қўшдилар[19]. Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг диаспоралар тарихини ўрганиш кучайди.

Ҳозирда диаспорология алоҳида фан тармоғи сифатида фаолият юритмоқда. Бунда Ўзбекистон Фанлар академияси Тарих институти ҳамда Мирза Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетида 2006 йилда ташкил этилган “Ўзбекистонда миллатлараро тотувлик ва бағрикенглик” илмий тадқиқот маркази муҳим ўрин тутди. Сўнгги йилларда ушбу масканларда корейс, татар, поляк, немис, уйғур, яҳудий ва бошқа этник гуруҳлар ва диаспоралар тадқиқ этилди.

Жумладан, В.С.Хан, Д.М.Иноятова, Р.Р. Назаров, Б.Б.Хайназаров каби диаспорологиянинг муҳим масалаларига бағишланган қатор илмий ишлар эълон қилинди[20].

Дарҳақиқат, Президент Ш.Мирзиёев таъкидлаганидек, Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари миллатидан қатъи назар Ўзбекистон халқини ташкил этади, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси ўзининг ҳудудида яшовчи миллат ва элатларнинг тили, урф-одати ва анъаналарига ҳурмат билан муносабатда бўлишини, уларни ривожлантириш учун шарт-шароитлар яратилишини эълон қилади ва қафолатлайди.

2019 йилнинг ноябрида қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Миллатлараро муносабатлар соҳасида Ўзбекистон Республикаси давлат сиёсати концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармонида айтилиши шундан маълум бўлиб, унинг доирасида ҳам илмий-тадқиқот ишларини амалга ошириш ишлари давом эттирилмоқда.

3. Асосий қисм:

“Диаспора” тушунчаси XX асрнинг 50-йиллари охири-60-йиллари бошларида ижтимоий фанларга кириб келди. Бундан ташқари, у асосан Америка социологияси ва сиёсатшунослигида тор доирадаги вазиятларни-биринчи навбатда яхудий жамоаси ва Афро-америкаликларга нисбатан тасвирлаш учун ишлатилган. “Диаспора” сўзининг ўзи Библиядан келиб чиққан бўлиб, шунинг учун бу тушунчанинг чегараларини аниқ белгилашга энг кўп уринишлар асл Библия маъносини қидириш орқали амалга оширилган.

“Диаспора” сўзининг ўзи ибронийча “галут” сўзининг юнонча таржимасидир. Маълумки, мил.ав. III аср эллин маданияти кенг тарқалган давр эди. Шу даврда Александрияда яшовчи яхудийлар эллин маданияти тасъирида Библия китобини иброний тилидан юнон тилига таржима қилишади. Муқаддас китобни талқин қилиш амалиётига тўлиқ мос келадиган маънолар нотўғри таржимаси қилинади. Ўрнатилган аъаналарга кўра, раббинлар Библияни китобини “кўпайтириш” учун талқин қилишлари керак эди. “Диаспора” ва “галут” салбий маъно билан бирлаштирилди: биринчи сўз “қисмларга ажратиш” ёки “тарқатиш” деган маънони англатади, иккинчиси “жазо” ёки “асир” деган маънони англатади.

Бу сўзлар салбий маънога эга бўлиб, кўчишнинг мажбурий табиатини акс еттирган. бироқ, Библиянинг “Бобил асирлиги” ҳақида бўлган муқаддас битикларнинг бошқа жойларида “галут” бошқа юнонча сўз билан таржима қилиниб, асл маъносини аниқроқ етказилган. Шундай қилиб, таржима муайян сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий асосга эга эди. Яхудийлар эллин Ўрта ер денгизи бўйлаб “ваъда қилинган ер”да қолиши учун имконият бор эди, лекин “диаспора-сочилиш”ни афзал билишади. Теологик жиҳатдан “галут” вақтинчалик нарса сифатида, лекин жазо билан боғлиқ салбий тарзда қарашни давом еттирилади. Бундан ташқари, диаспора аслида яхудий жамоасининг жуда узоқ муддатли давлати деб эълон қилинди, чунки қайтиб келиш учун масъулият одамларга эмас, балки Худога топширилди, яъни Масих келгунига қадар аслида абадий қолдирилди [1].

Янги Аҳд ва ундан кейинги христиан илоҳиёт матнлари (патристика)да диаспора тушунчаси икки маънода қўлланилган. Биринчидан, яхудийларни гуноҳлари учун жазолашнинг асосий маъносида, яъни ушбу концепция динлараро полемиканинг элементи бўлиб, яхудийликни насронийлар томонидан қоралаш усули эди.

Иккинчидан, черков ташкилотининг шаклланиши даврида христианлар ўзларини жазо сифатида эмас, балки янги динни ёйиш учун яхши мақсадда “сочилган уруғлар” деб ҳисоблаганлар [2]. Бу аста-секин Рим империяси даврига келиб ижобий маънода: оммавий депортациялар ва мажбурий миграциядан ташқари, маданиятлараро алоқалар ва иқтисодий миграцияга нисбатан қўлланишида акс этди [3].

Шундай қилиб, тахминан бир минг йиллик (мил. ав. 3 аср – мил. 7 аср) даврида “диаспора” тушунчасига бир қанча ёндашувлар шакллانган:

- яхудий жамоасининг мажбурий қайтиб келиш истиқболи билан келиб чиқиш ҳудудидан ташқарида мажбурий яшаш жойи;
- ота-боболарининг ерларида қариндошлари (диндорлари) билан муайян алоқаларни сақлаб қолиш билан келиб чиқиш ҳудудидан ташқарида муайян (нафақат яхудий) жамоанинг ихтиёрий яшаш жойи;
- келиб чиқиши маълум бир муқаддас ҳудудда мавжудлигини эълон қилган диний ва сиёсий тузилма.

Бу тушунча фақат диний гуруҳлар манфаатдор эканини таъкидлаш лозим.

Диаспора тушунчасини диний бўлмаган маъносида биринчи бўлиб пан-африкаликлар мафкуриси тарафдорлари қўллашган. Уларнинг фикрича, Шимолий Американинг қора танли аҳолиси аجدодлари Африкадан мажбуран “Бобил асирлиги” каби олиб келинган деб ҳисоблашади. Бу билан Африкадан келган халқларни аниқлаш (ва ўз-ўзини аниқлаш) ҳал қилинмади – улар ирқ ва халқлар деб аталди. Бироқ, бу ҳеч қандай диний гуруҳ масаласи эмас эди, балки категория мезон сифатида умумий келиб чиқиш жойи эди. Шу билан бирга,

келиб чиқиш ҳудудига қайтиш муаммоси кейинчалик талқин қилинган кейинги ҳаракатларда ихтиёрий элемент сифатида кўтарилган.

Диаспоранинг тушунчаси XX асрнинг 20-йилларида Чикаго социология мактабининг асосчиси Р. Е. Парк томонидан илмий муомалага киритилди, аммо бу тушунчани асосан маданий жамоа, яъни диний жиҳатдан кўра этник гуруҳ сифатида талқин қилади[4].

Шундай қилиб, XX асрнинг биринчи ярмида “диаспора” тушунчаси асосан примордиалистик тарзда, келиб чиқиш тамойилига асосланган муҳожирлар жамоаси сифатида қабул қилина бошланди. Худди шу пайтнинг ўзида, диаспора сифатида якка жамоаларнинг таърифи амалга оширилди. биринчидан, илмий қарашга асосан (яъни, муаллифлар субъектив тажрибасига асосланган), иккинчидан, яхудий диаспорасига сезиларли ўхшашлик асосида амалга оширилди. Яъни, яхудий диаспораси тадқиқот стандартига айланди ва атамани христианча тушуниш аста-секин узоқлашиб, асосан диний адабиётларда қўлланила бошланди. Бундай мезонларга асосланган диаспоралар деб таснифланган жамоалар сони кичик эди: арман, юнон, яхудий жамоалари, Афро-америкаликлар, анча кам сонли – хитой, япон, шотландлар киритиш мумкин эди[5]. Диаспора тушунчасининг географияси аста-секин кенгайди: 1971 йилдан бошлаб француз ижтимоий ва сиёсий тафаккурида атаманинг жорий этилиши қайд этилди [6].

1976 йилда машҳур тадқиқотчи Ж. Армстронг “Мобил ва пролетар диаспоралар” мақоласи чоп этилди. Унинг асосий ғояси – диаспораларни тўлиқ ўзлаштиришнинг имкони бўлмагани учун аста-секин ассимиляция (аккултурация) диаспоралар учун фойдали бўлиши мумкинлигини кўрсатиш эди. Содда қилиб айтганда, мезбон давлатнинг ассимиляция сиёсатига жавоб бериш орқали диаспоралар ҳокимият институтлари билан алоқалар ўрнатиши ва улардан ўз манфаати учун фойдаланиши мумкинлиги эди.

Дж.Армстронг диаспораларни бир неча омилларнинг комбинацияси, яъни диаспоралар улар жойлашган давлат билан ўзаро таъсирининг табиати, ўз ватанидан чиқиб кетиш сабаблари ва ҳаракатда бўлган одамларнинг ижтимоий-иқтисодий хусусиятлари асосида таснифлашни таклиф қилади.

Натижада у “мобил диаспоралар” – узоқ ўтмиш эга, ижтимоий мослашувчан (арман, яхудий диаспоралари мисолида) ва “пролетар диаспоралар” – кўчишга мажбур бўлган (қочоқлар, чет эллик ишчилар мисолида) турларига бўлади[7].

XX аср 60-80 йилларида сиёсатшуносликда асосий ролни давлат ва унинг институтлари ўйнайди, деган ишонч туфайли “диаспора” тушунчасининг яна бир муҳим трансформацияси рўй берди. Минг йиллар давомида диаспорани асосан бутун “дисперсия”, яъни маълум бир келиб чиқиш ҳудудидан кўчиб келганларнинг жамоаси деб тушунишган. Бироқ, шу даврдан бошлаб диаспорани маълум бир мамлакатда бошқа ҳудуддан келганларнинг бир қисми (худудий қисми) сифатида тушунилади.

Диаспора тушунчаси ҳақидаги асосий мунозара 80-йилларнинг иккинчи ярми-ўтган асрнинг 90-йиллари бошида бўлиб ўтди. Ғарбда ва пост-совет маконидаги бу атамага фаол эътибор бериш сабаблари турлича эди.

Ғарбда жамиятларида халқаро миграциянинг ўсиши ва кўп маданият вакилларининг сезиларли ўсиши ўтмишни яқиндан, жумладан оммавий репрессиялар ва депортациялар каби жараёнларни ўрганишга тўғри келди. Пост-совет ҳудудида, “диаспораси” тушунчаси бир оз бошқача талқинда ўрганиш зарур эди: СССР қулаганидан кейин, этно-маданий озчиликлар ва этник гуруҳлар боғлиқ муаммолар долзарб эди, жорий вазиятни тасвирлаб ва амалий тавсиялар ишлаб чиқиш учун бир аниқ аппарат зарур бўлган [8].

Бугунги кунда кўриб чиқиладиган тушунчага учта асосий ёндашув мавжуд. Биринчи ёндашув – “классик” - диаспоралар жуда яхши ташкил этилган ҳодиса эканлигини ва уларни тадқиқот стандарти, модели (яхудийлар мисолида) ёрдамида тасвирлаш мумкинлигини назарда тутди. Бу ҳолатда тадқиқотчиларнинг асосий вазифаси тушунчани аниқлаштириш, диаспоранинг тарихий тажрибаси нимани англатишини аниқлаштиришдир.

Ғарб академик ҳамжамятиларида конструктивистик тезислар жуда таъсирли бўлиб, классик ёндашув вакиллари примордиализмни сақлаб қолиш учун ҳаракат (диаспорани

объектив мавжуд ва ҳатто берилган шахс сифатида ғояси) ва бир вақтнинг ўзида ундан ўзларини узоқлашиши кузатилмоқда.

Уильям Сафран кўпгина диаспораларнинг қиёсий таҳлили асосида диаспоранинг 6 та мезонини ишлаб чиққан. Сафраннинг диаспора таърифида марказий нукта диаспора аъзоларининг келиб чиқиш мамлакатига нисбатан соғинч ва мифологик муносабати бўлиб, бу диаспора гуруҳининг ўзига хослиги учун асос бўлиб хизмат қилади. У диаспоранинг куйидаги асосий хусусиятларини: дастлабки яшаш жойидан икки ёки ундан ортиқ периферик жойларга ёки бегона ҳудудларга мажбурий кўчиши; тарихий ватанга ҳар томонлама ёрдам бериш амалиёти; келиб чиққан мамлакат ҳақида жамоавий хотирани сақлаб қолиш ва унга қайтиш ғоясини ривожлантириш, бу келиб чиққан мамлакат билан идентификацияни ва шу асосда гуруҳларнинг бирлашиш туйғусини сақлаб қолишга ёрдам беради, шунингдек, қабул қилувчи мамлакатдан бегоналаниш ҳисси пайдо бўлиши кабиларни кўрсатиб ўтади.

Биринчидан, У. Сафран у томонидан аниқланган мезонлар фақат диаспораларда қисман намоён бўлиши мумкинлигини таъкидлади, яъни кўриб чиқиладиган концепция Вебернинг “диаспорадаги мавжудлик”нинг муайян вазиятининг тавсифини эмас, балки “идеал тури”ни билдиради.

Иккинчидан, келиб чиқиши ҳудудида қайтиб тарихий афсона аҳамияти таъкидланди: бу афсона, у олдиндан замонавий даврга тегишли бўлса-да, унинг аҳамиятини сақлаб қолади ва диаспораси ички ўзгаришлар натижасида қурилиш ва реконструкция қилиши, шунингдек келиб чиқиши ва яшаш давлатларида ҳаракатланиши лозим[9;10].

Бошқа тадқиқотчилар диаспора хусусиятларини аниқлашдан кўра турлари ва таснифлашга кўпроқ эътибор қаратишган. Мисол учун Г. Шеффер томонидан ишлаб чиқилган диаспоралар типологияси асосан хронологик ёндашувга асосланган бўлиб, унга кўра диаспоралар куйидагиларга ажратиб чиқилган: тарихий илдизларга эга диаспоралар – арман, яҳудий, хитой; дормант диаспоралар – Европа ва Осиёдаги америкаликлар, АҚШдаги скандинавияликлар; “ёш” диаспоралар – уларни юнон, поляк, турклар ташкил этади; янги туғилган диаспоралар, яъни фақат шаклланишнинг дастлабки босқичда бўлганлар, буларга корейцлар, филиппинликлар, шунингдек собиқ совет иттифоқи республикаларидаги руслар ташкил этади; “уйсизлар” яъни ўз ватанига эга бўлмаганлар тоифаси, курдлар, фаластинликлар ва лўлилар ташкил этади; “этномиллий диаспоралар” энг кенг тарқалган диаспора тури бўлиб, унинг характерли хусусияти доимо “ўз” ватанларининг кўринмас кўллаб-қувват ҳиссининг мавжудлиги; “тарқок” ва ихчам яшайдиган диаспора турларига ажратади[15].

Диаспораларни ўрганишга иккинчи ёндашув конструктивлиқдир. Примордиализм каби бу ёндашув халқлар ва миллатчилик тадқиқотларидан олинган. Диаспораларни ўрганишда конструктивизм диаспоранинг процессуал хусусиятини таъкидлайди.

Диаспоралар бўйича таниқли мутахассис Тололян жамоалар ўзларининг асл тарихий тажрибаси атаманинг умумий қабул қилинган тушунчасига мос келмаса ҳам, кўпинча диаспорага даъво қилишларини таъкидлайди. “Диаспора”-маълум бир вақтда маълум бир ўзликни фиксация қилиш, лекин бошқа пайтда ўзликни қандайдир бошқа йўл билан аниқлаш мумкин бўлиши эҳтимолдан ҳоли эмас ҳодиса деб ҳисоблайди [11].

Рожер Брубакер диаспорани аниқлаш учун зарур бўлган асосий учта элементни белгилайди. Биринчидан, мажбурий кўчириш ёки шикаст етказиш дисперсия натижасида юзага келадиган давлат чегараларини кесиб ўтиш. Иккинчидан, қадриятлар ва садоқат учун ҳақиқий ёки тасаввурдаги ватаннинг мавжудлиги. Ва ниҳоят, энг муҳим мезонлардан бири бу мезбон жамиятда ягона трансмиллий ҳамжамятни яратадиган қаттиқ ижтимоий алоқалар орқали ўзига хослик чегараларини сақлаб қолишдир[16].

Ниҳоят, охириги ёндашув – пост-модеристлар қарашлари -диаспоранинг таърифига сезиларли даражада яқинроқдир. Постмодернистлар учун диаспоралар зиддиятларнинг ташувчиси (махаллийлик-глобаллик, марказ-периферия, илдизлилик-миграция, давомийлик-узилиш, динамика-статик) ва боғланиш (ўтмиш ва ҳозирги давр ўртасида, келиб чиқиш ҳудуди ва яшаш жойи ўртасида).

Классик ёндашувда қўлланилган тушунчанинг постмодернистик мезонларини ўрнини босувчи бу зиддиятлар ва функциялар ташкил этади.

П. Гилрой фикрича, диаспора тавсифини қарши маданият сифатида тавсифланади. Мафкуравий даражада бўлса-да, диаспоралар маданияти анъанага кўп мурожаат қилади, кўпинча бу анъана қайтадан кашф этилади, янги ҳудудларга кўчишдан кейин шаклланади. Бу “янги” анъаналарни яратади, бу эса диаспорани замонавийлик ва анъанага моҳияти билан зиддиятини вужудга келтиради[12].

Ж.Клиффорд таъкидлашича, диаспоранинг тушунчаси учта асосий оппозициядан иборат. Биринчидан, диаспораларнинг келиб чиқиш ҳудудидан узоқлиги, ўз ватанига қайтиш эҳтимоли кичиклиги-бу ҳудудларнинг яқинлигини ва уни кесиб ўтиш (ҳаракатланиш) имкониятини белгилайдиган чегара тушунчасининг зиди ҳисобланади. Бундан ташқари, чегаралар сиёсий воситалар билан, диаспоралар – маданий воситалар билан кўпроқ даражада шаклланади. Иккинчидан, диаспоралар миллат-давлат ва миллатчиликка қарши чиқади, чунки ассимиляция сиёсати диаспораларни сақлаб қолиш ва кўпайтиришга ҳам тўсқинлик қилади. Миллатчилик “янги келганлар” ва “маҳаллий”ларни ажратишга ҳаракат қилади, лекин диаспоралар тажрибаси мутлоқ “маҳаллий”лар бўлиши имконсизлигини далолат беради: мутлақ автоктонлар бўлиши мумкин эмас, чунки инсоният ўзи ер юзи бўйлаб тарқалганига кўп вақт бўлмаган. Бундан ташқари, диаспоралар аъзоларининг муносабатлари одатда сиёсий чегараларни эътиборсиз қолдиради ва давлат томонидан кам тартибга солинади. Бу эса, учинчидан, диаспораларнинг воситачилик вазифасини, унинг келиб чиқиш ҳудуди билан яшаш жойи ўртасидаги боғлиқлик ролини англатади. Бу ўз навбатида, унинг гибридлигини, диаспоралар мослашувчанлигини белгилайди: “диаспора” замонавий инсонлар учун метафора ёки тасвир, мураккаб ва нисбий ўзликлар, шунингдек, муайян тасаввурлар ва ирқлар, жинс, синфлар ёки маданиятлар аралашмаси сифатида бўлиши мумкин эмас[13].

Шундай қилиб, диаспораси тушунчаси узоқ давр мобайнида шаклланди, биринчи у мазҳаб, тегишли муҳожирларнинг бир гуруҳини англатган бўлса, кейинчалик диаспоранинг этник хусусияти устунлик қилди, бу эса диаспораларнинг мураккаб ва ўзгарувчан идентификацияга эга эканлигини тушунишга йўл беради. Эҳтимол, бугунги кунда диаспоралар ҳам конфессионал (сихклар), ҳам этник (арманлар) ва ҳатто ирқий (Африкадан келган одамлар) бўлиши мумкин. Диаспораларни ўрганишдаги асосий саволлардан бири-бу тушунчанинг қўлланилиш чегараси (масалан, профессионал, гендер ёки минтақавий диаспоралар бўлиши мумкинми).

Бундан ташқари, глобал миграциянинг ҳозирги ҳолати диаспоралар нима эканлиги ва уларнинг ривожланиш истиқболлари ҳақида янада нозик тушунишни талаб қилади, чунки тегишли бошқарув секторларидаги қарорлар бунга боғлиқ [14]. Бу диаспораларни турли таҳлил даражасида (хусусан, микро даражада) ўрганиш, диаспораларнинг муросали типологиясини ишлаб чиқишни тақозо этади. Бундан ташқари, диаспоранинг идентификациясини шакллантиришнинг ички ва ташқи омиллари ўртасидаги муносабатларни, яъни диаспоранинг ва келиб чиқиш ҳудуди ўртасидаги ва мезбон давлат ўртасидаги муносабатларни аниқлаштириш керак.

4. Тадқиқот натижалари:

Бугунги кунда “диаспора” инсоният, жамият ва ҳатто мамлакатлараро муносабатларнинг муҳим омили сифатида ўзини таъсир кучини кўрсатмоқда. Бунга ҳозирда жаҳонда шиддат билан кечаётган ўзгаришлар негизида миллий ўзликни англаш жараёнларини кучайиши ва айнан акс таъсир жараёнларини кузатиш мумкин.

Ўзбекистон полиэтник таркибга эга бўлиши узоқ тарихий тараққиёт ҳосиласи бўлиб, бу жараён тарихийлик (қадимдан бу ҳудудда ўзбекларга жондош–қондош бўлган қozoқлар, қирғизлар, туркманлар, тожиклар ва ҳ.к.ўзарo дўстлик ва ҳамжиҳатликда яшаб келишган, Чор Россиясининг кўчириш сиёсати, Совет давлатининг “Совет халқи” номли ижтимоий бирликни вужудга келтиришга қаратилган сиёсати, Собик Иттифоқнинг парчаланиши, замонавий миграция сиёсати каби омиллар таъсирида шаклланган.

Шундай қилиб, инсон ўзининг кимлигини белгилаши учун ҳам миллий, ҳам фуқаролик айнанлигининг бирдек муҳимлиги ҳақидаги яққол ифодаланган ишонч ўзбекистонликлар учун хосдир.

Бизнинг фикримизча, диаспора - муайян давлат ҳудудида яшовчи, келиб чиқиши, миллати, тили, дини ва ижтимоий мавқеи жиҳатдан турлича бўлган, маълум этник гуруҳга мансуб кўп сонли кишиларнинг умумийлигини сиёсий-ҳуқуқий жиҳатдан бирлиги. Умуман олганда, “диаспора” мураккаб характерга эга бўлган этник бирлик ҳисобланади. Шунинг учун унга таъриф беришда бугунги кунгача мавжуд бўлган илмий-тарихий адабиётларда яқдиллик йўқ. Лекин ушбу таърифларни умумлаштирувчи томонлари алоҳида қайд этилади.

4. Хулосалар:

Масалага хулоса тарзида қуйидагиларни таъкидлаш мақсадга мувофиқдир:

- олимларнинг диаспорага таъриф беришда ягона ёндашув мавжуд бўлмаса-да, аммо таърифларда умумий хусусиятлар мавжудлиги аниқланди. Шунга асосланган ҳолда, “диаспора”ни инсоният ижтимоий тараққиётининг ҳосиласи сифатида шаклланадиган, жуғрофий омиллар таъсирида шаклланган ирқий қиёфага эга, умумий этник белгилар (тил, ҳудуд, маданият, турмуш тарзи, онг, ўзликни англаш, руҳият, қадриятлар ва ҳ.к.) асосида бирлашадиган, айнан шу белгилар асосида бошқа бирликлардан фарқланадиган кишиларнинг маданий-ижтимоий бирлик шакли сифатида таърифлаш;

- диаспора умумий ягона тарихий тақдир сифатида белгиланиши ва тараққиётга эришишини зарурий шарт сифатида миллий бирликка эга бўлиш;

- диаспора тушунчаси ижтимоий – гуминатар фанлар кесимида тадқиқот объекти сифатида турли маъно касб этиши мумкин;

- мамлакатимизда истиқомат қиладиган барча халқларнинг, қайси миллатга, қайси динга ва қандай сиёсий эътиқодга мансуб эканликларидан қатъий назар уларнинг бирлиги ва жипслигини сақлаб қолишдан, тинчлик ва дўстликни биргаликда ҳимоя қилишдан, фарзандларининг бахтиёрлиги учун ҳамжиҳат меҳнат қилишларини, ер юзида тинчлик ва барча давлатлар билан тинч ва осойишта ҳаёт кечиришни таъминлашдан, мамлакатимиз обрў-эътиборини янада мустаҳкамлаш;

- ҳар бир миллат (диаспора, этник бирликлар) ижтимоий қадрият сифатида давлат томонидан сиёсий (давлат ва жамият бошқарувида тенг ҳуқуқлар асосида иштироқларини таъминлаш), ҳуқуқий (Асосий қонун ҳамда қонун ости ҳужжатларида миллати, ирки, дини ва бошқа белгиларидан қатъий назар қонун олдида барчанинг тенглиги тамойили мавжудлиги), ижтимоий (кам таъминланганлар, ногирон ва ижтимоий ёрдамга муҳтожларни қўллаб-қувватлаш), маданий-маънавий (маданиятларни ривожлантириш, маънавий меросларни асраш, тарғиб-ташвиқ этиш) каби механизмларини мунтазам такомиллаштириш орқали муҳофаза этилиши ва ҳимоя қилиниши лозим.

Иктибослар/ Сноски/References:

- [1] Baumann M. Diaspora: Genealogies of Semantics and Transcultural Comparison // Numen. – 2000. – Vol. 47, № 3. pp. 313-337.
- [2] Sporyshev P.P. Diaspora: fenomen i ponjatie (k probleme vyrabotki politologicheskogo podhoda) // Jekonomicheskie strategii. – 2009. – №3. S. 122-127.
- [3] Cohen R. Diasporas and the Nation-State: From Victims to Challengers // International Affairs. – 1996. – Vol. 72, №3. pp. 507-520.
- [4] Park R.Je. Izbrannye ocherki: Sb. perevodov / RAN. INION. Centr social. nauchn.-inform. issledovaniy. Ord. sociologii i social. psihologii; Sost. i per. s angl. V.G. Nikolaev; Otv. red. D.V. Efremenko. – M., 2011.- S. 56-152.
- [5] Tölölyan K. The American Model of Diasporic Discourse // Diasporas and Ethnic Migrants: Germany, Israel and post-Soviet Successor States In Comparative Perspective / Ed. by R. Münz and R. Ohliger. – London, Portland: Frank Cass, 2003. pp. 50-66.

- [6] Dufoix S. *Diasporas*. With a foreword by R. Waldinger; translated by W. Rodarmor. – Berkeley&Los Angeles: University of California Press, 2008. Pp. 5-47
- [7] Armstrong J.A. Mobilized and Proletarian Diasporas // *The American Political Science Review*. – 1976. – Vol. 70, No. 2. pp. 393-408.
- [8] Avdashkin A.A. Problema diaspor v zarubezhnoj i otechestvennoj literature: vtoraja polovina XX – nachalo XXI v. // *Vestnik Juzhno-Ural'skogo professional'nogo instituta*. – 2013. – №3(12). S. 4-12.
- [9] Safran W. Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return // *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*. – 1991. – №1 (1). pp. 83–99.
- [10] Safran W. The Jewish Diaspora in a Comparative and Theoretical Perspective // *Israel Studies*. – 2005. – №10 (1). pp. 36-60.
- [11] Tölölyan K. Rethinking Diaspora(s): Stateless Power in the Transnational Moment // *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*. – 1996. – Vol.5, № 1. pp. 3-36.
- [12] Gilroy P. *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. – London: Verso, 1993. Pp. 8-17
- [13] Clifford J. *Diasporas* // *Cultural Anthropology*. – 1994. – Vol. 9, №3. pp. 302-338.
- [14] Kasatkin P.I., Ivkina N.V. «Mjagkaja sila» vo vneshnepoliticheskoj strategii Rossii: ot teorii k praktike // *Pravo i upravlenie. XXI vek*. – 2015. – № 2 (35). S. 107-112.
- [15] Sheffer G. *Diasporas politics: At home abroad*. Cambridge, 2003.pp. 33-52.
- [16] Brubaker R. The “diaspora” diaspora // *Ethnic and racial studies*. 2005. Vol. 28 (1) : pp. 1-19.
- [17] Karimov, I., 1997, *Uzbekistan on the Threshold of the Twenty-First Century: Tradition and Survival*, Tashkent, pp. 73-74.
- [18] Mirziyoyev Sh., 2016, *Free and prosperous, democratic Uzbekistan will be restored together*, Tashkent, p. 9.
- [19] Armstrong J.A. Mobilized and Proletarian Diasporas // *The American Political Science Review*. – 1976. – Vol. 70, No. 2. pp. 393-408.; Brubaker R. The “diaspora” diaspora // *Ethnic and racial studies*. 2005. Vol. 28 (1) : 1-19; Clifford J. *Diasporas* // *Cultural Anthropology*. – 1994. – Vol. 9, №3. pp. 302-338; Safran W. *Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return* // *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*. – 1991. – №1 (1). pp. 83–99; Safran W. The Jewish Diaspora in a Comparative and Theoretical Perspective // *Israel Studies*. – 2005. – №10 (1). pp. 36-60; Sheffer G. *Diasporas politics: At home abroad*. Cambridge, 2003.pp. 33-52; Esman M.J. *Diasporas a. international relations* // *Modern diasporas in international politics* / Ed. by Sheffer G. – N.Y., 1986. – pp. 333–349.
- [20] Khan V. S. Transformational processes in the sphere of ethnic identity // *Ethno-cultural processes in a modern multi-ethnic city (based on the materials of Tashkent)*. - Tashkent, 2011 pp.23-41; İnoyatova D. M. The history of the german diaspora of Uzbekistan (the second half of the XIX-beginning of the XX century. Abstract. diss. doctor of historical sciences (Dsc) Tashkent, 2020. Pp. 1-45. Nazarov R. R. Korean Diaspora in the socio-cultural space of Uzbekistan / / VII Congress of Ethnographers and Anthropologists. Saransk: IEA RAS, 2007, pp. 254-257; Khaynazarov B.B. The history of the Uyghur diaspora of Uzbekistan (1925-2012 y.) Abstract. diss. doctor of philosophy (Phd) Tashkent, 2018. Pp. 1-49.

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

LOOK TO THE PAST

№SI-4 (2020)

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000